

Trygge rammer for børn og unge

En vejledning til ledere i Det Danske Spejderkorps om trivsel og overgreb.

Introduktion

Tryghed er en forudsætning for den udvikling, der er formålet med spejder. Denne vejledning er derfor målrettet alle spejderledere, der er med til at skabe tryghed i Det Danske Spejderkorps.

Vejledningen giver konkrete handleanvisninger til, hvordan ledere bør håndtere henvendelser fra spejdere. Dels ved at give råd om, hvordan trygge fællesskaber kan understøttes, dels ved at give råd til at opdage eventuel mistrivsel eller overgreb, og hvordan man håndterer viden herom som leder.

Hvad skal en tryghedsvejledning?

Børn og unge har som alle andre ret til et liv i tryghed fri for overgreb. Langt de fleste oplever dagligt denne tryghed i Danmark, men desværre gælder det ikke alle. Ifølge SFI-rapporten *"Vold og seksuelle overgreb mod børn og unge i Danmark 2016"* har hvert 6. barn oplevet vold i hjemmet, hvert 12. barn er udsat for psykisk vold fra forældre, 5 pct. af børn og unge mellem 7-18 år har været udsat for grov vold, og 1 pct. har været udsat for seksuelle overgreb.

Som spejderledere er vi i tæt kontakt med børn og unge, og kan blive bekendte med fortrolige og følsomme oplysninger om et barn eller en ung. Ingen forventer, at en frivillig leder optræder som ekspert i enhver situation, men alle ledere skal tilstræbe at håndtere situationen bedst muligt, og gøre sig klart hvilke forpligtelser han/hun har.

Tryghedsvejledningen skal klæde ledere i Det Danske Spejderkorps på til at håndtere fysiske og psykiske overgreb og omsorgssvigt. Fx mobning, misbrug, mistrivsel og uhensigtsmæssig adfærd.

Hvis et barn eller en ung kommer og fortæller, at de udsættes for fysisk eller psykisk vold, omsorgssvigt eller andre overgreb, er det afgørende, at de voksne ved, hvordan det skal håndteres.

I Det Danske Spejderkorps gør ledere en stor indsats for at skabe trygge rammer og tillidsfulde fællesskaber. Det gør vi, for at medlemmerne kan udfordre og udvikle sig, så de udvikler sig til at tage lederskabet på sig i såvel deres eget liv som blandt andre. Og som en del heraf at være bevidst om rettigheder, evne at sætte grænser og forebygge overgreb.

Overgreb er en handling, der er rettet mod et menneske, som gennem denne handling – ved at skade, smerte, skræmme eller krænke – får mennesket til at gøre noget mod sin vilje eller holde op med at gøre noget det vil (Per Isdal ATV, Oslo 2002). Handlingerne og truslerne kan både være fysiske, seksuelle, psykiske, materielle eller økonomiske.

Det betyder, at overgreb dækker over meget – strækkende fra mobning og trusler til fysiske og seksuelle overgreb.

Hvad handler tryghed om for børn og unge?

Et barn eller en ung, der fortæller om problemer, er ofte i en sårbar situation. Han/hun har måske skullet samle mod til sig længe, så det er vigtigt, at du giver dig tid til at lytte og støtte. Det er ikke din opgave at løse problemet, men det er dit ansvar at hjælpe barnet/den unge videre til de rette professionelle, der kan give den hjælp, der er brug for.

Generelt skal du bruge din sunde fornuft og gøre som følger:

- Lyt til barnet/den unge og få hende/ham til at sætte ord på
- Vær rolig og åben
- Døm ingen parter i situationen

Jeres samtale handler ikke om at placere skyld, men om at tage imod barnets fortælling. Du kan risikere, at barnet trækker sig og mister tilliden til dig, hvis du dømmer den, der har begået eller begår overgreb mod det. Det kan være én, barnet er tæt knyttet til i sin familie, og er bekymret for, hvad der vil ske med, når andre får at vide, hvad der sker.

Ved akut behov for hjælp:

- Vis, at du tager det, barnet fortæller, seriøst, så det mærker, at du er klar til at støtte.
- Fortæl, at det er godt, at barnet deler sine problemer med dig. Eksempelvis *"tak fordi du fortæller det til mig"*
- Stop ikke barnet og bed det ikke om at gentage sin betroelse for en anden leder eller om at skrive den ned.
- Anerkend barnets følelser. Uanset hvad det føler, er det helt normalt. Undgå at fortælle, hvad du måske synes, barnet burde føle. Eksempelvis *"jeg kan høre, du synes det er svært, og du bliver ked af det"*. Det kan være en god idé, at du selv skriver noter efter samtalen.
- Giv barnet tid og tryghed til at fortælle, hvad der er sket i sit eget tempo. Vær forberedt på, at det hele ikke kommer på én gang. Måske skal barnet opleve, at det ikke var farligt at fortælle lidt af historien, inden resten kommer. Pres ikke for hårdt, selv om man kan fornemme, at der er noget, barnet ikke fortæller. Sig, at det altid er velkomment til at komme igen og tale videre.
- Husk, at vi ikke har tavshedspligt, hvis en akut situation opstår – men selvfølgelig har almindelig respekt for barnet og kun fortæller videre, hvis det er for barnets skyld. Vi er som frivillige, som alle andre borgere i Danmark, selvfølgelig underlagt straffelovens generelle bestemmelser om uretmæssig videregivelse af personlige oplysninger. Læs mere om underretningspligt senere i vejledningen.

Tag børnenes signaler alvorligt

Det er naturligt, at børn interesserer sig for fx seksuelle emner, men hvis deres interesse afviger meget fra de jævnaldrendes, skal man som leder være opmærksom. I værste fald kan det ende i overgreb mod andre børn. Og det kan også være tegn på, at de selv har været udsat for overgreb.

Et overgreb kan godt være et overgreb, selv om den, det går ud over, ikke opfatter det sådan (eller ikke forstår det). Hvis man vænner sig til at acceptere små overgreb (drillerier), kan det ende med, at man vænner sig langsomt til at acceptere mere og mere.

Er du i tvivl, så spørg! Det er ret banalt, men hvis man f.eks. på et kursus ikke kender deltagerne godt nok til at vide, om alle synes, at en voldsom leg er sjov, så spørg fordomsfrit hvad legen går ud på, og om alle synes det er sjovt (så kan man nok fornemme, om et "ja" er ærligt ment).

Lyt til, hvad barnet fortæller

Læg ikke ord i munden på barnet, så det overtager dine formodninger eller holdninger. Stil hellere åbne end lukkede spørgsmål.

Giv heller ikke løfter, du ikke kan holde. Forklar, at du ikke kan holde det hemmeligt, hvis barnet udsættes for omsorgssvigt eller overgreb. Lov derfor aldrig et barn eller en ung, at du ikke vil fortælle andre om meget alvorlige ting, som de fortæller dig. Fortæl, hvad du har tænkt dig at gøre og hold fast i, at det på sigt er den bedste løsning for barnet.

Grib ind! Sørg for at handle umiddelbart efter betroelsen. Vær aldrig bange for at spørge og handle, hvis du har en fornemmelse af, at der er et eller andet der er galt. Børn, som mistrives eller har været udsat for overgreb, vil vente til, at alt er fuldstændig trygt, før de vil betro sig til dig og fortælle dig om deres oplevelse.

Overvej og vurder:

- Hvad mener du, er barnets tarv?
- Er der tegn på mistrivsel?
- Er det muligt at gå i dialog med forældrene?
- Har barnet eller andre brug for faglig hjælp?
- Er der brug for at underrette myndighederne?

Støt og henvis:

Overlad det aldrig til barnet selv at opsøge yderligere støtte. Det er dit ansvar som voksen at handle på den indsigt, du har.

- Kontakt barnets forældre, hvis der er tale om overgreb eller mobning i skolen eller i andre sammenhænge. Det gælder også, hvis det handler om hændelser i forbindelse med spejderaktivitet.
- Fortæl om de støttemuligheder, der er, og hjælp med at tage kontakt.
På www.børneportalen.dk kan du også finde hjælp og vejledning. Der er både råd, vejledning, telefonkontakt til alle relevante myndigheder og fagpersoner. I kan vælge at være anonyme.
- Søg selv støtte hos din leder eller kontakt korpskontorets konsulenter.

Sådan underretter du myndighederne:

- Underret de lokale sociale myndigheder, hvis der er tale om omsorgssvigt eller overgreb. Se mere om hvordan på www.deldinbekymring.nu
- Kontakt politiet, hvis barnet er i umiddelbar fare, og du ikke tør sende det hjem. Politiet kan altid komme i kontakt med de sociale myndigheder.

- Når man som spejderleder foretager en underretning, får man en kvittering for modtagelsen af underretningen, men man har intet krav på tilbagemelding om, hvordan sagen falder ud. Det kan være frustrerende, at man ikke hører noget, men husk, at det ikke nødvendigvis betyder, at der ikke sker noget på baggrund af underretningen.
- Som leder i Det Danske Spejderkorps har du også mulighed for at beskrive din indsigt i omsorgssvigt eller overgreb til generalsekretæren i Det Danske Spejderkorps, som kan foretage underretningen med korpset som afsender. Denne mulighed er særligt aktuel i situation, hvor du som leder har et barn eller ung på kursus, lejr eller anden aktivitet i en kort periode, og du derudover ikke har kontakt til barnet.

Underretningspligt– hvad vil det sige?

I Danmark har alle voksne underretningspligt. Det betyder, at vi har pligt til at orientere de sociale myndigheder, hvis vi får kendskab til, at et barn eller ung under 18 år udsættes for omsorgssvigt derhjemme.

Der er umiddelbart ingen krav til, hvordan man underretter, det kan være skriftligt som mundtligt. Man kan også være anonym, hvis man ønsker det, men i praksis er det dog en stor fordel for den socialforvaltning, som skal undersøge sagen, hvis man kender anmelderens identitet, fordi det giver mulighed for at få uddybet de forhold, der er beskrevet. Når kommunen modtager en underretning, har de pligt til at undersøge sagen. Som oftest vil man inddrage barnets forældre og i øvrigt bede andre, for eksempel barnets skole, om at komme med en udtalelse.

Du kan læse mere om underretning og underretningspligt på www.deldinbekymring.nu

Overgreb i forbindelse med spejderaktivitet

Hvis du får viden eller indsigt i, at der foregår eller er foregået overgreb i forbindelse med spejderaktivitet, skal du kontakte korpsskontorets konsulenter.

Er hændelsen akut og udenfor hverdage i dagtimerne kan du komme i kontakt med korpsets generalsekretær og konsulenter på vagttelefon: 32 64 00 99.

Her vil du få hjælp til at håndtere en akut sag.

Overgreb begået af korpsets medlemmer anmeldes til politiet. Imens sagen efterforskes fritages den pågældende person fra sit engagement i Det Danske Spejderkorps. Hvis der falder dom i sagen, udmeldes personen. Alle ledere over 15 år i Det Danske Spejderkorps skal have en ren børneattest. Børneattesten indhentes på ny hvert andet år.

Alle påstande, rygter eller anmeldelser om overgreb skal tages alvorligt. Det er myndighederne, der efterforsker, dømmer eller frikender, ikke den lokale gruppes ledere eller Det Danske Spejderkorps.

Er der tegn eller signaler som kan give anledning til bekymring?

Vær gerne opmærksom på, om et barn eller en ung pludselig eller gradvist ændrer adfærd. Følgende karakteristika kan også give anledning til ekstra opmærksomhed, men der er ikke tale om en udtømmende liste, og der er ikke *nødvendigvis* en sammenhæng.

- Ændret eller uforståelig adfærd
- Barnet er usigneret eller uoplejet
- Umotiveret gråd eller andre angstreaktioner
- Vanskelighed i kontakt til andre: Indesluttethed, tristhed, ligegyldighed

- Ændrede søvnmønstre, søvnløshed, mareridt, træthed
- Dårlig koncentration, hukommelsesvanskeligheder og nedsat opmærksomhed
- Tendens til sammenfaren, opfarehed, uligevægtighed
- Hjælpeløshed, manglende selvværd
- Uforklarlige symptomer, f.eks. mavepine, hovedpine
- Irritabilitet og vrede
- Undgåelsesadfærd – fx uregelmæssig deltagelse i eller stort fravær til møderne, når det ikke handler om, at medlemmet "bare" har mistet interessen, og er på vej videre.

Hvad kan I gøre i ledergruppen?

Det er ubehageligt, når medlemmer i gruppen eller grenen mistrives og i værste fald bliver udsat for omsorgssvigt eller overgreb. Derfor er det vigtigt, at vi som ledere taler om den gode relation mellem barn og voksen, børnene imellem, barn til ung og unge imellem.

I forbygger mistrivsel og overgreb i spejdergruppen ved at tale om den gode samvær og de gode relationer. Husk at tale med ledere og unge spejdere om lovgivning på området: Det er strafbart at have seksuel omgang med et barn under 15 år. Og det er strafbart at have seksuel omgang med børn og unge under 18 år, hvis man har status som opdrager eller underviser, eller har en overlegenhed i kraft af alder og status. Som leder i Det Danske Spejderkorps skal man overholde lovgivningen og være sig bevidst om at man, som rollemodel, har et stort ansvar.

Det Danske Spejderkorps anbefaler, at alle grupper sætter det gode samvær mellem børn, unge og voksne på dagsordenen på et årligt ledermøde. Her kan I tage afsæt i problemstillinger og dilemmaer, man kan forestille sig kunne opstå, og tage jeres egen trivsel i gruppen op som et tema for drøftelse. Det Danske Spejderkorps er i gang med at udvikle et materiale, der yderligere skal støtte grupperne i børns og unges trivsel og forebygge overgreb. Materialet udkommer i efteråret 2017.

Har I brug for hjælp til at arbejde med tryghed i ledergruppen eller sammen med spejderne, kan I kontakte korpsets konsulenter.

Vil I sætte fokus på tryghed og rettigheder blandt spejderne, kan I tage udgangspunkt i spejdermærkerne "Børns rettigheder" eller forløbet omkring "Bro".

Digitale og sociale medier

Børn og unge er aktive på digitale og sociale medier.

I forbindelse med spejderaktiviteter vil det derfor ofte være naturligt at inddrage de sociale medier og være tilgængelig for sine spejdere på sociale medier – på samme måde, som man fx ville udlevere sit telefonnummer, så spejderne kan ringe afbud til møderne.

De sociale medier er en del af spejderhverdagen for vores spejdere, om vi som ledere vil det eller ej. De kommunikerer med og om hinanden via medierne, og der kan hurtigt opstå konflikter på baggrund af noget, der er foregået bag om lederens ryg på mobilen.

Vores bedste budskab er her at være opmærksomme på, hvilken effekt de sociale medier har på børnenes liv, og hav tydelige rammer for, hvornår og hvordan I bruger mobilen til spejder. Opdager I uhensigtsmæssig adfærd på sociale medier i forbindelse med spejder, er det ansvarligt at håndtere det på samme vis, som hvis det var foregået direkte på møderne. Dette gælder også deling af videoer med krænkende indhold, mobning på mobilen og anden stødende adfærd online.

Overvej:

- Hvordan hjælper vi vores spejdere med at trives på sociale medier?
- Hvad gør vi, hvis vi oplever at vores spejdere er involverede i stødende adfærd på sociale medier?
- Hvad er god kutyme for ledere på sociale medier, hvor deres spejdere også færdes?

Flere organisationer, der arbejder med børn og unge, har udarbejdet materiale, som med lidt tilpasning kan bruges i spejderaktiviteter. Se blandt andet: <https://redbarnet.dk/skole/sikkerchat/fagpersoner> - her er der både materiale til at arbejde med spejderne om deres mobilvaner og viden om lovgivning på området.

Hvor er der mere hjælp at hente?

Korpskontoret i Det Danske Spejderkorps på telefonnummer: 3264 0050.

FagTelefonen: for alle, der arbejder med børn og unge, og som ønsker råd og vejledning i forbindelse med børnefaglige problemstillinger på telefonnummer: 3555 5558.

Børnetelefonen: for børn og unge, på telefonnummer: 3555 5555. Se åbningstider online

Forældretelefonen: for voksne om børn, på telefonnummer: 3555 5557. Se åbningstider online

På www.børneportalen.dk kan du klikke dig ind på dit emne og finde den rette hjælp videre.

Børns Vilkår har også links og gode råd på deres hjemmeside www.bornsvilkar.dk